

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17 (60)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

ББК 74.20

О - 59

УДК 37

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.:наук. зап. Рівнен. держ. гуман. ун-ту. Вип. 17 (60) / Рівнен. держ. гуман. ун-т; [редкол.: В.В.Вербець, М.С.Янцур, І.Д.Бех та ін.]. — Рівне: РДГУ, 2017. — 332 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем гуманітарної парадигми сучасної освіти, дидактики новітньої школи, соціалізації та ресоціалізації в освітньому просторі, компетентнісної підготовки педагога та використання інноваційних освітніх технологій у дошкільній, загальноосвітній, професійній і вищій освіті.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів, вчителів, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романишина Наталія Василівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 29.06.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

2006. – 672 s.

Л.В. РОМАНЕНКО, Е.А. РОМАНЕНКО. ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К ФОРМИРОВАНИЮ АЛГОРИТМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ КАК НАУЧНАЯ ПРОБЛЕМА

В статье рассматривается алгоритм в контексте современного развития инноваций в образовании. Выясняются методологические основы процесса подготовки учителей начальной школы к формированию алгоритмической компетентности младших школьников. Осуществляется теоретический анализ опыта подготовки будущих учителей начальной школы к формированию алгоритмической компетентности младших школьников.

Ключевые слова: алгоритм, компетентность, будущий учитель, обучение, мышление, деятельность.

L.V. ROMANENKO, K.A. ROMANENKO. FUTURE TEACHERS TRAINING FOR JUNIOR PUPILS ALGORITHMIC COMPETENCE FORMING AS A SCIENTIFIC ISSUE

In the article an algorithm is examined in the context of modern development of innovations in education. Methodological bases of process of preparation of teachers of initial link of education turn out to forming of algorithmic competence of junior schoolchildren. The theoretical analysis of complex of sources and materials comes true with the aim of generalization of home and world experience of preparation of future teachers of initial school to forming of algorithmic competence of junior schoolchildren.

Key words: algorithm, competence, future teacher, studies, thinking, activities.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. Г.П. Коваль.

Одержано редакцією 22.05.2017 р.

УДК: 376: 159. 922. 76

Г.М. КОСАРЕВА

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

У статті висвітлено аналіз проблеми формування пріоритетних гуманістичних цінностей у майбутніх вихователів до дітей з особливими потребами. Розглянуто проблему становлення толерантної особистості майбутнього вихователя в умовах інклюзивної освіти. Проаналізовано рівень сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення майбутніх вихователів до дітей з особливими потребами.

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, гуманність, інтеграція, загальнолюдські цінності.

Нові реалії, орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, гуманізацію навчально-виховного процесу, в зв'язку з розвитком інклюзивної освіти, в рамках якої відбувається включення дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітнє середовище і адаптація в ньому, виховання майбутніх педагогів на ідеях толерантності набуло особливої актуальності.

Толерантність передбачає установку на прийняття особистості дитини, на розуміння цієї дитини, на відверте спілкування. В основі толерантності є повага до особистості дитини, терпляче ставлення до найрізноманітніших проявів цієї особистості, до її поглядів і навіть помилок та недоліків. Це означає ставлення до дитини з особливими потребами, в якому немає осуду, але є співчуття, співпереживання, розуміння цінності людської особистості та бажання допомоги.

Вища педагогічна школа покликана підготувати професійні педагогічні кадри, здатні забезпечити всебічний розвиток особистості, впровадити систему цінностей та толерантності в освіту. Цінності в житті майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу виступають соціально-значимими орієнтирами його діяльності, вони є більш значущим, ніж звичайна зацікавленість людини, тому що саме через цінності педагог задовольняє професійні та особистісні потреби. Цінності та толерантність майбутнього вихователя становлять фундамент професійної компетентності, а предметним полем формування цінностей та толерантності є культура. Вища освіта, зорієнтована на особистісний розвиток студентів як суб'єктів певної діяльності, відводить особливу роль толерантній позиції викладача ВНЗ, позиції в тому предметі, який він викладає [1; 2].

Питання формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів досить складне і багатоаспектне, яке вимагає значних зусиль педагогічних колективів вищих навчальних закладів щодо виховання професійної честі сучасного педагога на принципах терпимості до чужих позицій, цінностей, культур, взаєморозуміння, здатності до компромісу.

Провідне місце толерантності у системі ціннісно-цільових пріоритетів освіти відводять О. Асмолов, І. Бех, Б. Гершунський, О. Грива, І. Пчелінцева, В. Шалін. Дослідники всебічно обґрунтовують побудову толерантного середовища в освітньому просторі як соціальне замовлення системи освіти та необхідність розробки парадигми толерантності та соціальної довіри. Особливе значення при цьому надається виховному та моральному аспектам толерантності; конвергенції та інтеграції її філософсько-етичних, аксіологічних, культуротворчих ідей надається при цьому особливого значення [4, 394].

Проблемою діагностики сформованості різних аспектів толерантності особистості активно займаються В. Бойко, О. Кравцова, В. Магун, М. Магура, М. Рожков, А. Сиротенко, Г. Солдатова, О. Хухлаєв, Л. Шайгерова і ін.

© Г.М. Косарева, 2017

Метою статті є дослідження рівня сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі дослідницької діяльності є процесом досить складним і тривалим, зумовленим багатьма чинниками, пов'язаними з різними сферами життєдіяльності майбутнього педагога, його потребами та інтересами.

Виходячи зі специфіки теми дослідження, поділяємо думку Б. Вульфова про те, що толерантність як особистісну якість потрібно розвивати в процесі навчання, виховання, взаємодії, коли відбувається взаємне збагачення досвіду толерантності, що створює емоційно-інтелектуальне та моральне поле, на ґрунті якого виростає позитивний досвід стосунків і спілкування. Наявність і створення такого поля – відповідальне завдання і досягнення педагога [3]. Це свідчить про те, що майбутні вихователі потребують спеціальної підготовки до роботи з дітьми з особливими потребами ще до початку їхньої безпосередньої зустрічі з ними, а відповідно й формування толерантності загалом, як однієї з професійно значущих якостей вихователя дітей дошкільного віку.

Для нашого дослідження важливо було оцінити рівень сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення майбутніх вихователів до дітей з особливими потребами.

Когнітивний компонент передбачав формування у майбутніх вихователів системних знань про сутність педагогічної толерантності, толерантного ставлення до дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти, методик та виховних технологій побудови взаємин із дітьми на засадах педагогіки гуманізму і ненасилля, рівності й співробітництва та, головне, усвідомлення унікальності й самоцінності кожної дитини, яка має право на власні думки й переконання, індивідуальні особливості власного розвитку [5, 76].

З метою вивчення рівня знань про педагогічну толерантність та особливості дітей з особливими потребами, студентам було запропоновано дати відповідь на запитання анкети. Відповідно до показників когнітивного компонента запитання анкети було умовно поділено на три блоки: запитання, спрямовані на виявлення знань про педагогічну толерантність; запитання, спрямовані на виявлення знань щодо специфіки дітей з особливими потребами; запитання, спрямовані на виявлення знань про інклюзивну освіту дітей з особливими потребами.

Аналіз відповідей на запитання "Що Вас спонукало до вибору професії вихователя?" засвідчив, що лише 79,6% студентів (79,0% – експериментальної і 80,1% – контрольної групи) обрали майбутній фах свідомо. Серед мотивів вибору професії – любов до дітей (27,1% ЕГ і 27,3% КГ), бажання працювати з дітьми (25,7% ЕГ і 24,5% КГ), інтерес до професії, цікава робота (10,0% ЕГ і 20,4% КГ), порада інших людей (батьків, друзів) (10,5% ЕГ і 9,3% КГ), продовження сімейної традиції (3,8% ЕГ і 4,2% КГ), дитяча мрія (3,8% ЕГ і 3,2% КГ), випадок, так склалися обставини (5,2% ЕГ і 6,5% КГ), інші мотиви (4,3% ЕГ і 4,6% КГ). Серед інших мотивів називалися: "легко влаштуватися на роботу", "зручний графік роботи", "державна робота" та ін. Як бачимо, серед мотивів свідомого вибору професії переважають любов до дітей, бажання працювати з дітьми та інтерес до професії, що безперечно не може не радувати, оскільки позитивна налаштованість на майбутню професію – одна з умов її успішності.

Відповідаючи на запитання "Чи задоволені Ви своїм вибором професії?", майже одноставно відповіли "Так" 92,8% студентів експериментальної групи і 93,5% – контрольної, і лише 29 студентів (7,2% – ЕГ і 6,5% – КГ) відповіли "не зовсім". Це ще раз підтверджує, що в основному студенти позитивно налаштовані на свою майбутню професійну діяльність.

Відповідаючи на наступні запитання анкети, студенти експериментальної та контрольної груп виявили 100% підтримку ідеї гуманізації дошкільної освіти, а також необхідність прояву толерантного ставлення до дітей з особливими потребами. Разом з тим, у них виникли труднощі у визначенні поняття толерантність. Серед студентів першого курсу не було виявлено жодної особи в обох групах, яка б дала вичерпну відповідь на запитання "Що таке педагогічна толерантність?". Найпоширенішою відповіддю на це питання було "ввічливість". 13,2% серед студентів 2-3-го курсу і 26,2% серед студентів 4-5-х курсів дали адекватну і наближену до суті явища відповідь, передусім означивши толерантність як "терпимість". Безперечно, ці поняття синонімічні, проте не тотожні. Серед визначень толерантності переважали такі: "вихованість педагога" (29,5% ЕГ і 31,0% КГ); "любов до дитини" (12,3% ЕГ і 12,5% КГ); "ввічливість" (11,4% ЕГ і 10,6% КГ); "уміння з повагою ставитись до інших" (18,6% ЕГ і 16,7% КГ); "стриманість" (7,6% ЕГ і 6,9% КГ); "розуміти інших" (4,9% ЕГ і 6,1% КГ). Окремі студенти (8,1% ЕГ і 7,9% КГ) вказали, що толерантність – це риса характеру, без пояснення в чому вона проявляється або називали характеристику толерантної людини – "приємна в спілкуванні" (4,3% ЕГ і 3,7% КГ). Частина студентів (3,3% в ЕГ і 4,6% в КГ) не змогли відповісти на запитання "Що таке педагогічна толерантність?". Аналіз відповідей на це запитання свідчить, що студенти не зовсім розуміють суть поняття "толерантність", подекуди взагалі відчують труднощі в його тлумаченні.

Аналізуючи відповіді студентів на запитання 2-го блоку, спрямовані на виявлення знань про дітей з особливими потребами, зазначимо, що вони досить поверхові. Студенти мало знайомі з особливостями й закономірностями психічного розвитку таких дітей. Разом з тим, можна констатувати, що в основному майбутні вихователі позитивно налаштовані до дітей з особливими потребами, планують у майбутньому працювати з ними в інклюзивному освітньому просторі.

На запитання щодо варіантів отримання освіти дітьми з особливими потребами 80,0% опитаних від загальної кількості респондентів відповіли, що вони мають навчатись у спеціальних закладах, 4,0% не дали відповіді, і лише 16,0% відповіли, що діти з особливими освітніми потребами мають знаходитись разом з усіма дітьми в загальноосвітньому просторі, хоч дехто з них уточнив, що відповідь їхня позитивна лише з огляду на тяжкість порушення дитини. Це свідчить про те, що вихователі дошкільних навчальних закладів не готові нести відповідальність за спільне перебування дітей з особливими потребами і здорових дошкільників.

Результати засвідчують, що більшість опитаних серед необхідності в поглибленні знань про особливості дітей з особливими потребами називають: набуття знань зі спеціальної педагогіки та психології, зокрема методики

роботи з дітьми з особливими потребами (31,0%), знання особливостей їх розвитку (19,0%) та поруч з тим зазначаються і суто особистісні характеристики: терпіння, витримка (29,1%), любов до дітей, вміння знайти індивідуальний підхід до них (20,9%).

Найбільші труднощі в майбутніх вихователів викликав третій блок запитань, що стосувався знань про інклюзивну освіту. Аналіз відповідей на запитання блоку засвідчив, що це найбільш слабе місце у підготовці майбутніх вихователів. Певним чином, це пояснюється тим, що стандарт вищої освіти для студентів напряму "Дошкільна освіта" не передбачає спеціальної підготовки вихователів до роботи з дітьми з особливими потребами. Немає спеціальних курсів, передбачених навчальними планами. Однак, відповідаючи на запити сучасного суспільства, ця проблема частково вирішується за рахунок вибіркових дисциплін. Зокрема, вводяться спецкурси, спрямовані на розкриття специфіки інклюзивної освіти і роботи з дітьми з особливими потребами.

Так, 39,0% респондентів експериментальної групи і 37,0% – контрольної групи не змогли дати відповіді на запитання "Що таке інклюзивна освіта?", 53,3% – в експериментальній і 51,4% – в контрольній групах – "Чим відрізняється поняття "інтеграція" та "інклюзія"?".

Близько половини студентів (43,8% студентів ЕГ і 41,7% – КГ) не змогли назвати жодного принципу інклюзивної освіти. Серед тих, хто відповів на це запитання, насамперед називають принцип доступності (47,6% в ЕГ, 49,5% в КГ), рівності якісної освіти для усіх дітей (34,8% в ЕГ і 31,9% в КГ), принцип ігрового навчання (1,4% в ЕГ), індивідуального підходу (16,2% в ЕГ і 18,6%).

Цікавими виявились і відповіді на запитання "Чи є інклюзивна освіта проявом толерантності до дітей з особливими потребами?". 60,4% студентів експериментальної групи (60,6% – КГ) дали ствердну відповідь, а решта 39,6% респондентів ЕГ і 39,4% – КГ відповіли "можливо" (15,2% в ЕГ і 15,3% в КГ) або "не знаю" (24,4% в ЕГ, 24,1% в КГ). Такі відповіді, на нашу думку, свідчать про те, що майбутні вихователі не до кінця усвідомлюють суть інклюзивної освіти, а також суть педагогічної толерантності, і до дітей з особливими потребами зокрема.

Це підтверджує і аналіз відповідей на запитання "Назвіть якості особистості вихователя, необхідні для роботи з дітьми з особливими потребами". Лише 20,0% студентів експериментальної групи (20,8% в КГ) вказали на толерантність як на якість особистості вихователя, необхідну для роботи з дітьми з особливими потребами. Ще 11,4% майбутніх вихователів експериментальної групи (12,5% – КГ) – терпимість. Серед інших рис називали: доброту та доброзичливість (21,4%); любов до дітей та самовідданість (11,9%); вихованість (7,1%); стриманість, порядність, захоплення професією, освіченість (4,8%); милосердя, наполегливість, силу волі, турботливість, уважність, працьовитість, повагу до інших, ввічливість (2,3%). Незважаючи на те, що решта студентів не вказала на толерантність, вона назвали інші особистісні якості вихователя, необхідні для роботи з дітьми з особливими потребами.

Узагальнення даних анкетування дозволило виявити рівні показників за когнітивним компонентом, а саме: повнота знань про педагогічну толерантність, знання про дітей з особливими потребами та інклюзивну освіту.

Так, за першим показником когнітивного компонента (повнота знань про толерантність) до високого рівня було віднесено 26,7% респондентів (56 студентів) експериментальної і 27,3% (59 студентів) контрольної групи. Середній рівень продемонстрували 45,7% експериментальної групи (96 студентів) і 45,8% (99 студентів) контрольної групи. Низький рівень діагностованого показника виявлено відповідно в 27,6% студентів експериментальної групи і 26,9% – контрольної групи.

За результатами діагностики сформованості знань про дітей з особливими потребами (другий показник когнітивного компонента) високий рівень зафіксовано у 23,3% респондентів (49 студентів) експериментальної і 23,6% (51 студент) контрольної групи. Середній рівень виявлено у 44,3% (93 студенти) експериментальної групи і 44,9% (97 студентів) контрольної групи. Відповідно низький рівень зафіксовано у 32,4% (68 студентів) експериментальної групи і 31,5% (68 студентів) контрольної групи.

Високий рівень знань про інклюзивну освіту (третій показник когнітивного компонента) виявлено у 16,2% респондентів (34 студенти) експериментальної і 16,7% (36 студентів) контрольної групи. Середній рівень знань показали 37,6% (79 студентів) експериментальної групи і 37,9% (82 студенти) контрольної групи. За цим показником виявлено найбільше респондентів з низьким рівнем. Так, в експериментальній групі їхня кількість становить 46,2% (97 студентів) і 45,4% (98 студентів) контрольної групи.

Для діагностики знань про вияви толерантності до дітей з особливими потребами (четвертий показник когнітивного компонента), був використаний експрес-опитувальник "Індекс толерантності" (Г. Солдатова, О. Кравцова, О. Хухлаєва, Л. Шайгерова) [6], який дав змогу дослідити як загальне ставлення до світу та інших людей у майбутніх вихователів, так і соціальні установки в різних сферах взаємодії, де виявляються толерантність чи інтолерантність людини. Оскільки в методику входять твердження, що виявляють ставлення до окремих соціальних груп, певні комунікативні установки, а також особлива увага приділена етнічній толерантності-інтолерантності, ми модифікували її відповідно до предмета нашого дослідження.

Таким чином, за результатами експрес-опитувальника "Індекс толерантності" ми отримали досить високі показники знань майбутніх вихователів про способи вияву толерантності (89,0% – ЕГ, 88,0% – КГ). Так, до високого рівня віднесено 25,7% студентів експериментальної групи (24,2% – контрольної групи). Відповідно показники середнього рівня – 63,3% в ЕГ і 63,8% в КГ. На нашу думку, це свідчить про цілком позитивне налаштування студентів на взаємодію з оточуючими людьми, у тому числі з дітьми з особливими потребами. Незважаючи на досить високі показники середнього і високого рівня, частина студентів все ж показала низький рівень знань про вияви толерантності. Зокрема, це 11,0% студентів експериментальної і 12,0% студентів контрольної групи. Такі результати, безперечно, свідчать про наявність яскраво виражених інтолерантних установок щодо оточуючих людей, що не може не викликати занепокоєння. Ці студенти потребують особливої уваги з боку викладачів і своєчасної корекції та подолання інтолерантних установок.

Таким чином, узагальнюючи дані анкетування та експрес-опитувальника "Індекс толерантності", ми визначили рівні сформованості в майбутніх вихователів когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами, який передбачає наявність у майбутніх вихователів знань про педагогічну толерантність, основні риси дітей з особливими потребами та особливості інклюзивної освіти, а також про вияви толерантності.

Отже, високий рівень за когнітивним компонентом мають студенти з повними та глибокими знаннями про педагогічну толерантність, характерні риси її прояву в роботі з дітьми з особливими потребами та специфіку інклюзивної освіти як одну з умов толерантного ставлення до дітей та високий рівень знань про вияви толерантності. За одним із показників допускається середній рівень. Студенти середнього рівня мають переважно неповні та фрагментарні знання про педагогічну толерантність, необхідність вияву толерантності у взаємодії з дітьми з особливими потребами, специфіку інклюзивної освіти. Студенти низького рівня мають переважно неповні та фрагментарні знання про педагогічну толерантність, про дітей з особливими потребами, середній або низький рівень знань про вияви толерантності.

Визначення рівня розвитку когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами за виокремленими показниками дозволило отримати наступні результати. Високий рівень розвитку когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами виявлено у 16,2% і 16,7% майбутніх вихователів експериментальної і контрольної групи. Середній відповідно – у 41,0% і 42,6%, низький – у 42,8% майбутніх вихователів експериментальної групи і 40,7% – контрольної групи.

Подальшим напрямком нашого дослідження буде розробка науково-методичних рекомендацій щодо формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів під час навчальної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 3-7.
2. Башмакова Н.И. Мировые тенденции развития высшего образования в XXI веке: видение ЮНЕСКО и практика реформ / Н.И. Башмакова // Высшее образование сегодня. – 2007. – № 1. – С. 28-30.
3. Вульф В.З. Воспитание и толерантность: сущность и средства / В.З. Вульф // Воспитание и дополнительное образование детей и молодежи. – 2002. – № 6. – С. 5-10.
4. Косарева Г.М. Діагностика сформованості мотиваційно-ціннісного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів / Г. М. Косарева // Молодий вчений; Вип. 3(30). – Херсон, 2016. – С. 394-397.
5. Косарева Г.М. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Галина Миколаївна Косарева. – Рівне, 2016. – 183 с.
6. Солдатова Г.У. Толерантность: психологическая устойчивость и нравственный императив / Г.У. Солдатова // Практикум по психодиагностике и исследованию личности; под ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2003. – 112 с.

REFERENCES

1. Andrushchenko V.P. Modernizatsiya pedagogichnoy osvity Ukraini v kontekstí Bolons'kogo protsesu / V.P. Andrushchenko // Vishcha osvita Ukraini. – 2004. – № 1. – S. 3-7.
2. Bashmakova N.I. Mirovyeye tendentsii razvitiya vysshego obrazovaniya v XXI veke: videniye YUNESKO i praktika reform / N.I. Bashmakova // Vyssheye obrazovaniye segodnya. – 2007. – № 1. – S. 28-30.
3. Vul'fov B.Z. Vospitaniye i tolerantnost': sushchnost' i sredstva / B.Z. Vul'fov // Vospitaniye i dopolnitel'noye obrazovaniye detey i molodezhi. – 2002. – # 6. – S. 5-10.
4. Kosarêva G.M. Díagnostika sformovaností motivatsiyno-tsínnís'nogo komponenta tolerantnogo stavlennya do dítey z osoblivimi potrebami u maybutnikh vikhovatelév / G.M. Kosarêva // Molodiy vcheniy; Vip. 3(30). – Kherson, 2016. – S. 394-397.
5. Kosarêva G.M. Formuvannya tolerantnogo stavlennya do dítey z osoblivimi potrebami u maybutnikh vikhovatelév doshkíl'nikh navchal'nikh zakladív: dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 "Teoriya ta metodika profesiynoi osvity" / Galina Mikolaivna Kosarêva. – Rívne, 2016. – 183 s.
6. Soldatova G.U. Tolerantnost': psikhologicheskaya ustoychivost' i nrvstvennyy imperativ / G.U. Soldatova // Praktikum po psikhodiagnostike i issledovaniyu lichnosti; pod red. G.U. Soldatovoy, L.A. Shaygerovoy. – M.: MGU im. M.V. Lomonosova, 2003. – 112 s.

Г.Н. КОСАРЕВА. ДИАГНОСТИКА СФОРМИРОВАННОСТИ КОГНИТИВНОГО КОМПОНЕНТА ТОЛЕРАНТНОГО ОТНОШЕНИЯ К ДЕТЯМ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

В статье освещен анализ проблемы формирования приоритетных гуманистических ценностей в будущих воспитателей к детям с особыми образовательными потребностями. Рассмотрена проблема становления толерантной личности будущего воспитателя в условиях инклюзивного образования. Проанализирован уровень сформированности когнитивного компонента толерантного отношения будущих воспитателей к детям с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: толерантность, толерантное отношение, дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование, гуманность, интеграция, общечеловеческие ценности.

G.N. KOSAREVA. DIAGNOSIS OF FORMATION OF MOTIVATIONAL-VALUE COMPONENT TOLERANCE TOWARDS CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN THE FUTURE EDUCATORS

In article the analysis of the humanistic values form the future teachers of children with special needs. The problem of becoming a tolerant personality of the future teacher in the conditions of inclusive education. The level of formation of motivational-value component tolerance towards future educators for children with special needs.

Key words: *tolerance, tolerance of children with special educational needs, inclusive education, humanity, integration, human values.*

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Н.Б. Грицай.
Одержано редакцією 24.05.2017 р.

УДК: 376 – 051 – 047. 22

М.В. КОЗАЧУК

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛОГОПЕДА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриті концептуальні положення формування професійної компетентності логопеда до роботи з дітьми, що мають порушення мовлення в умовах інклюзивної освіти. Визначено тенденції становлення інклюзивної освіти в Україні. Висвітлено особливості підготовки логопедів до впровадження інклюзивних форм навчання в освітню практику, зокрема розкрито професійно-особистісні якості, уміння та компетенції, якими має володіти логопед для того, щоб ефективно здійснювати навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку в освітньому просторі.

Ключові слова: *підготовка, логопед, компетентнісний підхід, компетентність, компетентний, професійна компетентність, інклюзивна освіта, діти з особливими потребами, підготовка майбутнього логопеда до навчання дітей з особливими потребами.*

На сучасному етапі змінюються вимоги до підготовки фахівців у галузі корекційної освіти. У зв'язку з активним впровадженням інклюзивної форми навчання в освітній процес дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів наразі виникла потреба у якісній підготовці майбутніх вчителів-логопедів до роботи в нових умовах. Сучасні логопеди повинні бути готовими до змін та нових суспільних відносин, відповідати вимогам часу та бути здатними до саморозвитку, що є можливим лише за умови їх постійного професійного та інноваційного розвитку.

Переважає більшість науковців і практиків переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу, який передбачає цільову орієнтацію процесу підготовки педагога на формування професійної компетентності як інтегрованої характеристики, яка визначає здатність вирішувати професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності, з використанням знань, досвіду, цінностей і нахилів особистості. Тому, сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й компетентним.

У цьому ракурсі актуальною є проблема формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти.

Дослідження процесу формування професійної компетентності логопедів вимагає постійного аналізу, науково-творчого обґрунтування, практичного забезпечення та розробки інноваційних технологій його здійснення. Окремі теоретичні та практичні аспекти проблеми професійного розвитку вчителів-логопедів знайшли висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Пуховської, А. Сбруєва, Т. Сорочан, І. Титаренко, Л. Анциферової, А. Деркач, Е. Зеєр, А. Маркова, Л. Мігіна, В. Сластьоніної, В. Шадрікова, Е. Віллеґас-Раймерс, Т. Гансер, Т. Гаскей, Л. Дарлінг-Хаммонд, Т. Коркорен, Дж. Літл [7].

Проблема інклюзивного навчання та виховання дітей з особливими потребами в дошкільних та загальноосвітніх закладах стала предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних психологів та педагогів, серед яких В. Бондар, Л. Дробот, В. Засенко, Т. Ілляшенко, А. Колупасєва, В. Сіньов, Т. Скрипник, Н. Стадненко, О. Таранченко, В. Тарасун [5].

Проблема дидактичного забезпечення процесу підготовки майбутніх вчителів-логопедів до роботи в умовах інклюзивної освіти на засадах компетентнісного підходу дотепер не була предметом спеціального наукового дослідження, хоча у плані вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців корекційної освіти деякі її аспекти вивчалися поверхнево: підвищення якості підготовки майбутніх вчителів-дефектологів до реалізації різних функцій професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах (В. Бондар, С. Миронова, Н. Пахомова, К. Островська, В. Тищенко, Д. Шульженко, А. Шевцов, М. Шеремет тощо) [10].

Підготовка логопедів до корекційної діяльності є об'єктом вивчення багатьох досліджень (Л. Волкова, В. Селверстов, Г. Чірка, Р. Султанова та ін.), що розкривають процес професійного становлення як оволодіння впорядкованою сукупністю знань, умінь і навичок, відтворюючи традиційні підходи і принципи підготовки фахівців.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить про необхідність подальшого вивчення можливостей професійного розвитку логопедів в умовах впровадження інклюзивного навчання, пошук шляхів удосконалення та застосування інноваційних технологій підготовки.

Метою статті є висвітлення проблеми формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти.

© М.В. Козачук, 2017

ЗМІСТ

Павелків Р.В. Проблема розуміння та утвердження цінності особистості сучасним педагогом.	3
Малафійк І.В. Суб'єктність як якість сучасної освіти.	6
Руденко В.М. Зміст вищої освіти як предмет педагогічного проектування в контексті культури.	11
Беленька Г.В. Формування фахової компетентності майбутніх педагогів під час навчання в університеті.	15
Лінник О.О. Закономірності та принципи педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу.	19
Пелех Ю.В., Непеляк М.С. Глобалізаційний вимір сучасного вищого навчального закладу: інноваційний погляд.	22
Волинець К.І. Людський капітал як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу.	25
Оксенюк О.В. Науковий парк у системі освітологічної підготовки фахівців.	29
Мищенко Т.О., Стадник Н.В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти.	32
Петрук Л.П. Теоретико-методичні основи організації самостійної роботи студентів в умовах реформування вищої освіти в Україні.	37
Сяська І.О. Впровадження системи екологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах на засадах сталого розвитку.	40
Гнедко Н.М. Технології віртуальної та доповненої реальності в освітньому середовищі вищого навчального закладу.	44
Булгаков В.П. Теоретико-методологічні засади педагогічної творчості та майстерності в умовах інформаційного суспільства.	48
Серковска-Монка Ядвіга Що нейронаука може внести до дидактики?.	51
Карпенчук С.Г. А якщо звернутися до «Пампедії»	55
Белова С.А. Педагогіка співробітництва у практиці експериментальних Бременських шкіл 20-х рр. ХХ ст.	60
Галатюк М.Ю. Цикл навчального пізнання – основа моделювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з природничих предметів.	64
Останчук М.В. Методика теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю.	67
Мороз Л.В., Трофімчук В.М., Василькевич С.С. Використання методу портфоліо в практиці навчання іноземної мови.	71
Шевчук О.А. Формування валеологічного світогляду старшокласників загальноосвітнього навчального закладу щодо усвідомлення сутності дорослого життя.	75
Плисюк О.Р. Методичні аспекти диференційованого навчання математики в старшій школі з врахуванням різниці в темпі засвоєння знань під час самостійної роботи учнів.	77
Галатюк Т.Ю. Формування методологічної культури старшокласників на основі діяльнісного підходу до вивчення природничих предметів.	82
Совгар О.М. Захист українського шкільництва в діяльності культурно-освітніх товариств Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття.	86
Дубич К.В., Данилюк К.В. Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями.	89
Ставожинська-Гжондел Марія Багатокультурний діалог в контексті дитячої міграції як виклик сучасній школі.	92
Нечипорук Л.І. Проблема ресоціалізації дітей із сімей вимушених переселенців.	96
Лукаsevич Роланд Педагогічні й етичні аспекти дослідження безпритульних методом спостереження з неявною участю.	99
Павелків В.Р. Формування деструктивної поведінки підлітків як наслідок десоціалізації.	103
Бриндіков Ю.Л. Реабілітація як сфера професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери.	106
Слозанська Г.І. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування «casework» як методу соціальної роботи в територіальній громаді.	111
Левчук І.Б. Рефлексійний вплив соціально-психологічного театру в профілактично-корекційній роботі соціального педагога.	114
Лехолетова М.М. Формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у навчально-дослідницькій діяльності.	118
Косарева О.І. Діагностика рівня розвитку соціальної компетентності як комплексної характеристики особистості майбутнього педагога.	122
Марчук Г.В. Дошкільний навчальний заклад як центр формування соціального досвіду старших дошкільників.	125
Найда Р.Г. Педагогічне проектування становлення самооцінки дошкільника в умовах освітнього середовища дошкільного закладу.	129
Конончук Д.І. Соціально-педагогічна підтримка у формуванні безпечної поведінки підлітків у оздоровчих таборах.	132
Катеринюк В.І. АРТ-терапевтичні вправи та техніки у контексті попередження девіацій у дітей та підлітків. ...	136
Кононко О.Л. Готовність майбутнього педагога до формування у дошкільників цілісної наукової картини світу.	139

Мирончук Н.М. Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи.	145
Дзюбишина Н.Б. Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх хореографів.	149
Волинець Ю.О. Стаднік Н.В. Формування професійно-дослідницької компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти.	153
Маліновська Н.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку.	157
Романенко Л.В., Романенко К.А. Підготовка майбутнього вчителя до формування алгоритмічної компетентності молодших школярів як наукова проблема.	160
Косарева Г.М. Діагностика сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів.	163
Козачук М.В. Формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти.	167
Калаур С.М. Використання проблемних ситуацій та завдань під час формування у майбутніх фахівців соціальної сфери готовності до розв'язування професійних конфліктів.	171
Коваленко О.В. Управлінські ситуації як засіб підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності.	175
Грицай Н.Б. Дидактика біології як базова дисципліна у методичній підготовці майбутніх учителів біології: європейський та український контекст.	180
Чувасова Н.О. Проблемно-креативні ситуації в структуруванні змісту природничих дисциплін як засіб розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хімії та біології.	184
Хміль Н.А. Зміст і структура професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі.	189
Павлюк Н.П. Ділове спілкування як основа комунікативної культури студентів, викладачів у вищих навчальних закладах.	193
Джеджер К.В. Дефініції «Ділове спілкування», «Професійне спілкування», «Професійне ділове спілкування» у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів.	197
Степанова О.І. Компетентісно-орієнтований підхід при викладанні культури мовлення майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів у контексті гуманізації освітнього процесу вищів.	201
Козлюк О.А. Стан підготовки майбутніх вихователів до формування гуманістичної спрямованості спілкування дошкільників.	205
Падалка О.І. Когнітивний компонент у структурі пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів.	208
Федорова Н.В. Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів у процесі професійної підготовки.	211
Янцур М.С. Гуманістичний аспект професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.	215
Галатюк Ю.М. Формування готовності майбутніх учителів фізики до проектування та організації творчої навчально-пізнавальної діяльності.	222
Горонаха Н.М. Організація педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»: компетентнісний аспект.	225
Мельничук О.В. Педагогічні здібності викладача вищого навчального закладу.	230
Павелків К.М. Професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови: сутність, зміст, структура.	232
Мосейчук Ю.Ю. Психолого-педагогічні підходи до педагогічного проектування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем культури здоров'я.	236
Ващенко О.М. Методологічні засади підготовки майбутнього вчителя до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій в навчально-виховному процесі початкової школи.	240
Мондич О.В. Методика формування предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів з анатомії та фізіології людини.	244
Конончук О.А. Компетентнісна складова у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти як умова попередження агресивної поведінки дошкільників.	247
Руденко Н.М. Формування конфліктологічної культури студентів на заняттях спецкурсу «Конфлікти в дитячому віці».	252
Володько Т.К. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи засобами виставкової діяльності.	255
Тюска В.Б. Самореалізація майбутнього педагога – організатора дозвілля у клубній діяльності.	258
Ваколюк А.М., Дутчак В.В. Вплив фізичної культури на формування всебічно розвинутої особистості.	262
Юрчук О.І. Педагогічні умови підготовки студентів до здійснення рухового режиму в дошкільних навчальних закладах.	265
Войтович О.В. Сутність емоційної саморегуляції вихователя дошкільного закладу.	269
Осипчук О.П. Педагогічні умови формування моральної поведінки у молодших школярів.	272
Дуброва А.С. Тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог.	275
Станіславчук Н.І. Формування етичної компетентності студентів у вищій школі.	278
Луцик Г.О. Готовність майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки як теоретична проблема.	280

Горохівська Т.М. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача: теоретичний аналіз.	284
Воронцова І.В. MIND MAP як засіб підвищення ефективності графічної підготовки студентів технічних коледжів.	288
Сушенцева Л.Л. Інтегровані предметні навчальні комплекси як основа формування професійної мобільності педагога професійного навчання машинобудівного профілю.	291
Давидович В.О., Томаш В.В. Сучасні підходи в організації групової та індивідуальної навчальної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів на заняттях з машинобудівельних дисциплін.	296
Дичківська І.М. Теоретичне обґрунтування змісту рефлексивного компонента готовності до інноваційної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.	300
Яницур Л.А. Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства.	303
Вертугіна В.М., Пугач А.Ю. Формування просторових уявлень у дітей п'ятого року життя (на матеріалі об'єктів екологічної стежини).	306
Глінчук Ю.О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до запобігання учнівського травматизму.	309
Павлюк Т.О. Використання елементів народної математики в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.	313
Семеняко Ю.Б. Емпіричне дослідження виховання культури споживання медіа-продукції у дітей старшого дошкільного віку в сім'ї.	316
Романюк А.А. Реалізація вчителями початкових класів принципу наочності в освітньому процесі початкової школи.	320
Артемова Ю.І. Методичні основи навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.	323
Відомості про авторів.	327